

"והרביתי את אתתי ואת מופתי בארץ מצרים" - ובחינו ?! :
חוג פרשת השבוע במרכז מורשת מנחם בגין, לע"נ דניאלי זוננפלד

- 1. ספר שמות פרשת וארא, פרק ז' :** (א) ויאמר ה' אל משה ראה נתייף אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך:
 (ב) אתה תדבר את כל אשר אצונוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה ושלח את בני ישראל מארצו:
 (ג) ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אתתי ואת מופתי בארץ מצרים:

2. העמק דבר לספר שמות, שם : **והרביתי את אתתי - המה הידיעות שבאו עליהם המכות לאות כי כן הוא,**

כמו שאמר ה': בזאת תדע כי אני ה', למען תדע כי אין כה' אלהינו. ...

ואת מופתי - היינו דברים נפלאים המפתים את הלב להיות נכנע.

(ד) ולא ישמע אִלְכֶם פְּרֵעָה וְנִתְמִי אֶת יְדֵי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאתִי

אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁפְטִים גְּדֹלִים:

(ה) וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' בְּנִטְתִּי אֶת יְדֵי עַל מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:

3. מלבי"ם לספר שמות, שם : **ואני אקשה את לב פרעה - ... שהגם שאהרן ידבר ויתרה בו לא יירא ולא יחת -**

ועי"כ: 'והרביתי את אתתי ואת מופתי'.

ומבואר אצלי שיש הבדל בין אות ובין מופת: **האות - אין צריך שיהיה דבר יוצא מדרך הטבע, רק שיהיה סימן אל דבר אחר, והמופת - הוא דבר זר מפליא רואים.** ויצויר שתי הלשונות על דבר אחד. למשל: מה שנתהפך המטה לנחש - קורא אצל ישראל בשם 'אות', ואצל פרעה קראו 'מופת', **כי ישראל האמינו בה', וידעו כי יכול לשנות טבעי הדברים, ולא היה אצלם מופת, רק אות שמששה הוא השליח, ופרעה שלא האמין שה' יש יכולת בידו לשנות את הטבע - היה אצלו מופת, ולא היה אות, כי לא קבל הדברים.**

4. דרשות הר"ן - דרוש השמיני, בעניין חטא מי מריבה :

יד'. ... שחפץ הש"י לקיים מנהגו של עולם, בכל מה דאפשר. **ושהטבע יקר בעיניו - לא ישנהו אלא לצורך הכרחי...**

שהש"י לא יחדש נס ופלא בחנם, בדבר שאינו הכרחי להם. ... ומפני היות מנהגו של עולם יקר בעיני ה' וחפץ בו -

לפעמים, **כשיצטרך לחדש נס ופלא, יערב בו איזה דבר טבעי, יהיה למשענת הנס ההוא.** עם היות שהדבר הטבעי ההוא לא

יספיק לפעול הנס ההוא אבל ישען בו לבד, כענין שאמר אלישע לאשה אחת מנשי בני הנביאים: 'הגיד לי מה יש לך בבית וגו'

והשיב אליה: 'לכי שאלי לך כלים וגו'. ואין ספק שבחוק הטבע היה נמנע המצא השמן הרב מן האסוך ההוא, כאלו לא היה

שם שמן כלל. ועם כל זה, **ביקש הנביא להיות נמשך אחר רצון השם יתברך, שיהיה לנס ההוא איזה משען טבעי יסמך עליו.**

5. תלמוד בבלי מסכת תענית, דף כד' ע"ב :

רב יהודה חזא הנהו בי תרי דהוו קא פרצי בריפתא [רש"י: זורקים אותם זה לזה], אמר: שמע מינה איכא שבועא

בעלמא. יהיב עיניה - הוה כפנא. אמרו ליה רבנן לרב כהנא בריה דרב נחוניא - שמעיה: מר דשכיח קמיה ניעשייה

דליפוק [רש"י: יעשנו שיצא לחוץ] בפתחא דסמוך לשוקא. עשייה ונפק לשוקא. חזא כנופיא, אמר להו: מאי האי?

אמרו ליה: אכוספא דתמרי קיימי [רש"י: על כלי מלא תמרים, או פסולת של תמרים], דקא מזדבן.

אמר: שמע מינה כפנא בעלמא.

אמר ליה לשמעיה: שלוף לי מסאניי. שלף ליה חד מסאנא, ואתא מיטרא. כי מטא למישלף

אחרינא - אתא אליהו ואמר ליה: אמר הקדוש ברוך הוא: אי שלפת אחרינא מחריבנא לעלמא!

אמר רב מרי ברה דבת שמואל: אנא הוה קאימנא אגודא דנהר פפא [רש"י: ההוא יומא דעבד רב יהודה הכי],

חזאי למלאכי דאידמו למלחי, דקא מייתי חלא [רש"י: חול] ומלוגהו לארבי והוה קמחא דסמידא.

[רש"י: סולת, והן עצמן מוכרין אותן], אתו כולי עלמא למיזבן. אמר להו: מהא לא תיזבנון, דמעשה נסים הוא.

[רש"י: ובמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים - יותר טוב ונכון], למחר אתיין ארבי דחיטי דפרזינא.

6. שמות רבה (וילנא) פרשת וארא, פרשה ט' סימן י' : והדגה אשר ביאור מתה - אמר ר' אבין הלוי ברבי:

ממכת דם העשירו ישראל. כיצד ?

המצרי וישראל בבית אחד, והגיגית מלאה מים, ומצרי הלך למלאות הקיתון מתוכה - מוציאה מליאה דם, וישראל שותה

מים מתוך הגיגית. והמצרי אומר לו: 'תן לי בידך מעט מים', ונותן לו ונעשו דם, ואומר לו: נשתה אני ואתה מן קערה

אחת, וישראל שותה מים והמצרי דם, וכשהיה לוקח מישראל בדמים - היה שותה מים, מכאן העשירו ישראל.

7. תלמוד בבלי מסכת שבת, דף נג' ע"ב : תנו רבנן: מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר

מניקה ליתן, ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין, כשני דדי אשה והניק את בנו.

אמר רב יוסף: בא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה! אמר לו אביי: **אדרבה, כמה גרוע אדם זה שנשתנו**

לו סדרי בראשית [רש"י: ולא זכה ליפתח לו שערי שחר]! אמר רב יהודה: בא וראה כמה קשים מזונותיו של אדם,

שנשתנו עליו סדרי בראשית.

המשך - מסכת שבת : אמר רב נחמן: תדע, דמתרחיש ניסא [רש"י: מן השמים לכמה הצלות, לנפשות אדם] ולא אברו

מזוני. **[רש"י :** ואין נס זה רגיל שיבראו מזונות לצדיקים בביתם, שימצאו חיתין גדילין באוצרותיהן].

8. תלמוד בבלי מסכת תענית, דף כד' ע"א :

אלעזר איש בירתא, כד הוה חזו ליה גבאי צדקה הוה טשו מיניה, **[רש"י :** היו מתחבאים] דכל מאי דהוה גביה יהיב להו. יומא חד, הוה סליק לשוקא למיזבן נדוניא לברתיה, חזויהו גבאי צדקה טשו מיניה. אזל ורהט ברתיהו, אמר להו : אשבועתיכו, במאי עסקיתו? אמרו ליה : ביתום ויתומה. **[רש"י :** לזווג זה לזון] אמר להן : העבודה! **[רש"י :** שבועה] שהן קודמין לבת. שקל כל דהוה בהדיה ויהיב להו. פש ליה חד זוזא, זבן ליה חיתין **[רש"י :** אוצר של חטים] ואסיק שדייה באכלבא.

אתאי דביתהו, אמרה לה לברתיה : מאי אייתי אבוך? - אמרה לה : כל מה דאייתי - באכלבא שדיתהו. אתיא למיפתח בבא דאכלבא, **חזת אכלבא דמליא חיתי, וקא נפקא בצינורא דדשא, ולא מיפתח בבא מחיתי.**

אזלא ברתיה לבי מדרשא, אמרה ליה : **בא וראה מה עשה לך אוהבך [רש"י : הקב"ה]!** - אמר לה : העבודה! הרי הן הקדש עליך. ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל. **[רש"י : משום דמעשה נסים הוא, ואסור לאדם ליהנות ממעשה נסים, כדאמר לעיל (תענית, כ' ב') : ואם עושין לו נס - מנכין לו מזכותיו].**

9. תלמוד בבלי מסכת תענית, דף כ' ע"ב : רב הונא הוה ליה ההוא חמרא בההוא ביתא רעיעא, ובעי לפנוייה, עייליה לרב אדא בר אהבה להתם, משכיה בשמעתא עד דפנייה. בתר דנפק נפל ביתא.

ארגיש רב אדא בר אהבה - איקפד! סבר לה כי הא דאמר רבי ינאי : לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר : עושין לי נס, שמא אין עושין לו נס, ואם תימצא לומר עושין לו נס - מנכין לו מזכותיו. אמר רב חנן : מאי קרא? - דכתיב : **'קטנתי מפל הקסדים ומפל האמת'.**

10. בראשית, פרק לב' : (י) ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק ה' האמר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך:

(יא) **קטנתי מפל הקסדים ומפל האמת אשר עשית את עבדך [רש"י : נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא, שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא, ויגרום לי להימסר ביד עשו].** כי במקלי עבדתי את ה' הנה נעתה ה'יתי לשני מקנות:

(יב) הציילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והפני אם על בני:

11. חידושי אגדות למהר"ל, מסכת שבת, דף נג' ע"ב : וקאמר רב יוסף : כמה גדול האדם שנעשה לו נס גדול כזה ... שזה אינו

דומה לקריעת ים סוף, אפילו אם היה נעשה מן איש אישה - אין זה שנוי

סדר בראשית, אבל שיהיה מניק האיש - דבר זה שנוי סדרי בראשית, שהרי בסדר בראשית האיש מניקה ולא האיש, וזהו שנוי הבריאה - דבר זה נס גדול. ואביי סבר כמה גרוע דבר זה שנשתנו עליו סדרי בראשית ... ודבר היוצא מסדר

הבריאה - הוא רע ולפיכך : כמה גרוע אדם. ...

12. מהרש"א, חידושי אגדות למסכת שבת, שם : כמה גרוע אדם זה שנשתנו כו' - פרש"י : ולא זכה ליפתח לו שערי שער.

גם כי בוודאי היה לו זכות שנעשה לו נס כזה - מכל מקום, גרוע הוא שמנכין לו מזכותיו, כדאמרינן בעושין לו נס דמנכין לו מזכותיו

13. שו"ע אורח חיים, סימן תרפב' סעיף א' : כל שמונת ימי חנוכה אומר על הניסים בבה"מ בברכת הארץ, ובתפלה בברכת מודים:

ואם לא אמר - אין מחזירין אותו. ... הגה : יש אומרים : כששכח על הניסים בברכות המזון (ד) כשמגיע ל'הרחמן' יאמר:

הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות, כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו' (כל בו, וכבר נתבאר סימן קפ"ז סעיף ד').

14. משנה ברורה, שם ס"ק ד' : כשמגיע להרחמן - והוא הדין שיאמר כן בתפלה אחר גמר התפלה, דרך בקשה, קודם יהיו לרצון.

15. חכמת שלמה, אורח חיים סימן תרפב' סעיף א' : יש אומרים כששכח על הנסים וכו'. עיין בתבואות שור... שהשיג על זה :

דאין להתפלל על הנס. ... ועיין מה שכתבתי ... ליישב בדרך אחר נכון, לחלק בין ניסא דיחיד לניסא דרבים.

דדוקא ביחיד - אין לו לסמוך על הנס ולבקש עליו, אבל לבקש עבור הכלל - מותר לסמוך על הנס ולבקש עליו. ודו"ק:

16. רמב"ן לספר שמות, פרק יג' פסוק טז' : ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות : הנה מעת היות ע"ג בעולם, מימי אנוש,

החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון ...

ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ... וכאשר ירצה האלהים בעדה או ביחיד, ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל, בטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול. וכאשר יהיה

המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא - יתברר ממנו עוד אמיתת הנבואה ... ולכן יאמר הכתוב במופתים (שמות, ח' יח) :

'... למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ' - להורות על ההשגחה ... להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו, כי בכלל כלל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים. אם כן, האותות והמופתים הגדולים, עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה.

ובעבור כי הקדוש ברוך הוא לא יעשה אות ומופת בכל דור, לעיני כל רשע או כופר - יצוה אותנו שנעשה תמיד זיכרון ואות, לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון.